

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ РЕНТИ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ЇХ РОЗВИТКУ З УРАХУВАННЯМ ЕКОЛОГО-СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СКЛАДОВИХ

FORMATION AND DISTRIBUTION OF INTELLECTUAL RENT TO THE AGRICULTURAL ENTERPRISES ON THE INNOVATIVE STRATEGIES FOR DEVELOPMENT BASED ECOLOGICAL AND SOCIO-ECONOMIC COMPONENTS

УДК 005.336.4:338.43(477)

<https://doi.org/10.32843/infrastruct45-29>

Яснолоб І.О.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри підприємництва і права
Полтавська державна аграрна академія

Чайка Т.О.

к.е.н., начальник редакційно-видавничого
відділу

Полтавська державна аграрна академія

Черненко К.В.

к.е.н.,
доцент кафедри бухгалтерського обліку
та економічного контролю

Полтавська державна аграрна академія

YasnoIob Ilona

Poltava State Agrarian Academy

Chayka Tetyana

Poltava State Agrarian Academy

Chernenko Kseniia

Poltava State Agrarian Academy

У статті визначено вплив інтелектуального капіталу на еколого-соціально-економічний розвиток у контексті інноваційної стратегії розвитку аграрних підприємств. Розраховано інтелектуальну ренту за два роки на чотирьох аграрних підприємствах. За проведеними розрахунками сільськогосподарські підприємства мають низький рівень інтелектуального потенціалу, що є результатом недостатнього фінансування та відсутності дієвої стратегії його інноваційного розвитку. Це обумовлює необхідність підвищення психологічної готовності організації, менеджменту та управлінської команди до інновацій; розроблення дієвої стратегії інноваційного розвитку з урахуванням еколого-соціально-економічних складових частин; можливість інтеграції господарської діяльності; достатність рівнів саморегулювання та здатності мозкового центру до передбачення напрямів змін, готовності команди до змін; зростання компетенції та кваліфікації команди; зміни в цінностях, переконаннях, технологіях, філософії мислення; пошук додаткових джерел фінансування та іншої підтримки.

Ключові слова: інтелектуальна рента, інтелектуальний капітал, аграрні підприємства, еколого-соціально-економічні чинники, інновації, стратегічний розвиток.

В статье определено влияние интеллектуального капитала на эколого-социально-

экономическое развитие в контексте инновационной стратегии развития аграрных предприятий. Рассчитана интеллектуальная рента за два года на четырех аграрных предприятиях. По проведенным расчетам сельскохозяйственные предприятия имеют низкий уровень интеллектуального потенциала, что является результатом недостаточного финансирования и отсутствия действенной стратегии его инновационного развития. Это обусловливает необходимость повышения психологической готовности организации, менеджмента и управленческой команды к инновациям; разработку действенной стратегии инновационного развития с учетом эколого-социально-экономических составляющих; возможность интеграции хозяйственной деятельности; достаточность уровней саморегулирования и способности мозгового центра к предвидению направлений изменений, готовности команды к изменениям; рост компетенции и квалификации команды; изменения в ценностях, убеждениях, технологиях, философии мышления; поиск дополнительных источников финансирования и другой поддержки.

Ключевые слова: интеллектуальная рента, интеллектуальный капитал, аграрные предприятия, эколого-социально-экономические факторы, инновации, стратегическое развитие.

The article identifies the impact of intellectual capital on environmental, socio-economic development in the context of an innovative strategy for the development of agricultural enterprises. The intellectual rent for two years at four agricultural enterprises is calculated. The conducted analysis of the formation and distribution of intellectual rent at agrarian enterprises showed that in 2018, the LLC and the farm used not only the licenses on the objects of industrial property, but also other intellectual resources, while in 2019, all the enterprises had the negative value of the intellectual rent, which is the result of the low level of the enterprise's intellectual potential. According to the conducted estimations, agricultural enterprises have a low level of intellectual potential, which is the result of insufficient financing and the absence of the efficient strategy of their innovation development. It stipulates the necessity of: raising the psychological readiness of the organization, the managerial staff and executives to introduce innovations; developing the efficient strategy of innovation development taking into account ecological, social, and economic components; the possibility of economic activities' integration; sufficient levels of self-regulation and the ability of the brain center to forecast the directions of changes, the readiness of the team to changes; growing of the team's competence and qualification; changing of values, persuasions, in technologies, in the philosophy of thinking; the search of additional sources of financing, and other support. The recommendations to the agricultural enterprises were given as to improving their innovative activities with the aim of raising the efficiency of using intellectual capital and intellectual rent. The recommendations envisage: the psychological readiness of the organization, the managerial staff and the team; developing the efficient strategy; the possibility of integration and interference; the sufficient levels of self-regulation and the ability of the brain center to forecast the directions of changes, the readiness of the team to changes; improving the team's competence; the directions of changes in values, persuasions, in technologies, in the philosophy of thinking; the presence of financial resources (one's own or attracted); the possibility of the government support, etc.

Key words: intellectual rent, intellectual capital, agrarian enterprises, ecological-socio-economic factors, innovations, strategic development.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток будь-якого суб'єкта економічних відносин, виробництва, сектору економіки та економіки загалом неможливий без урахування концепції стійкого розвитку задля збалансування екологічних, соціальних, економічних, культурних, національних складових частин. У цьому контексті одним із найважливіших процесів реформування аграрного

сектору економіки в умовах інтеграції є інтелектуалізація виробництва, адже інтелектуальний капітал визначає конкурентоспроможність соціально-економічних систем, виступає ключовим ресурсом їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розроблення теоретичних підходів до вивчення ренти здійснювалось у працях класиків економічної

думки Ф. Кене, В. Петті, Д. Андерсона, А. Сміта, Д. Рікардо, Дж.С. Мілля, К. Маркса, О. Маршалла [3–8]. Теоретичні основи рентних відносин саме у сільському господарстві знаходять відображення у праці [9]. Заслугує на увагу авторський підхід [10] до визначення сутності та функцій інтелектуальної ренти. У праці [11] інтелектуальна рента розглядається як джерело та результат поступального інноваційного розвитку. Авторський колектив [12] досліджував інтелектуальну ренту як складову частину моделі інноваційного розвитку аграрного сектору економіки. Проте дослідження інтелектуальної ренти в аграрному секторі економіки в контексті стійкого розвитку не отримали достатньої уваги, незважаючи на необхідність його розвитку з урахуванням еколого-соціально-економічних принципів.

В умовах інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України постає необхідність підвищення інноваційної активності підприємств, стимулом якої є утворення інтелектуальної ренти. На думку сучасних німецьких дослідників Х. Шіларі і К. Шварца, крім «ноу-хау», джерелами квазі-ренти є загальний рівень освіти, дисципліна праці, творчість, багаторічні національні традиції виробництва. Вони стверджують, що надприбутки, «які приносять такі «ресурси», можуть перевершувати ренти з найбагатших нафтових родовищ [1].

Аналогічної думки дотримується С. Глазьев, який стверджує, що сьогодні на світовому ринку на частку інтелектуальної ренти приходиться зростаюча частина економічного багатства, яка має динаміку до збільшення. На його думку, більшу частину цін (до 70%) на сучасні товари становить саме інтелектуальна рента [2].

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення питання формування та розподілу інтелектуальної ренти на аграрних підприємствах у контексті інноваційної стратегії їх розвитку з урахуванням еколого-соціально-економічних складових частин.

Для досягнення поставленої мети дослідження визначено такі наукові завдання:

- аналіз формування та розподілу інтелектуальної ренти на аграрних підприємствах, які розвиваються за інноваційною стратегією;
- надання рекомендацій щодо покращення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств задля підвищення використання інтелектуального капіталу та збільшення інтелектуальної ренти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні джерелами інтелектуальної ренти є не лише інновації, але й загальний рівень освіти, культура та дисципліна праці, творчість, багаторічні національні традиції виробництва, вартість яких не відображається у фінансовій звітності. Окрім того, існує практика використання неліцензованих

та незапатентованих інновацій, що значно знижує інноваційну діяльність підприємств.

Позбутися цього недоліку можна шляхом розвитку особистої відповідальності керівництва та управлінців підприємства щодо використання ліцензованих і запатентованих інновацій, постійного збільшення такої складової частини інтелектуального капіталу, як людський капітал (залучення фахівців з вищою освітою та багаторічним досвідом, постійне підвищення кваліфікації, впровадження системи мотивації праці тощо) [3].

Використовуючи інтелектуальний капітал, сільськогосподарське підприємство розвивається за інноваційною стратегією, яка, на нашу думку, забезпечує ефективну довгострокову динаміку його розвитку шляхом впровадження інноваційних рішень. При цьому результативність інноваційної стратегії розвитку підприємства в аграрному секторі економіки може бути оцінена шляхом визначення інтелектуальної ренти на рівні підприємства (IP^n) за формулою (1) [7]:

$$IP^n = D - B - \Pi_n^n, \quad (1)$$

де D – доходи від усіх видів діяльності (виручка від реалізації продукції, операційні, інвестиційні та фінансові доходи) за рік, грн.; B – витрати за всіма видами діяльності (собівартість продукції, операційні, інвестиційні та фінансові доходи) за рік, грн.; Π_n^n – нормативний прибуток підприємства за рік, грн.:

$$\Pi_n^n = BK \times K_{рн}^n, \quad (2)$$

де BK – власний капітал підприємства на кінець року, грн.; $K_{рн}^n$ – середньогалузеве значення рентабельності власного капіталу за даними державної статистичної звітності, %.

Вищенаведене дає нам змогу визначити результативність формування та розподілу інтелектуальної ренти на прикладі чотирьох сільськогосподарських підприємств, які розвиваються за інноваційною стратегією, таких як фермерське господарство (ФГ), товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ), товариство з додатковою відповідальністю (ТДВ) та приватне підприємство (ПП). Використовуючи фінансову звітність цих підприємств (форму 1 «Баланс» і форму 2 «Звіт про фінансові результати»), ми розрахували розподіл їх інтелектуальної ренти (табл. 1).

Наведені розрахунки свідчать про те, що у 2018 р. товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) і фермерське господарство (ФГ) використовували не лише ліцензії на об'єкти промислової власності, але й інші інтелектуальні ресурси, тоді як у 2019 р. всі підприємства мали від'ємне значення інтелектуальної ренти, що є результатом низького рівня інтелектуального потенціалу підприємства.

За проведеними розрахунками сільськогосподарські підприємства мають низький рівень

Таблиця 1
Динаміка вартості інтелектуальної ренти в аграрних підприємствах, 2018–2019 рр.

№	Показники	ФГ			ТОВ			ТДВ			ПП		
		2018 р.	2019 р.	Динаміка, %	2018 р.	2019 р.	Динаміка, %	2018 р.	2019 р.	Динаміка, %	2018 р.	2019 р.	Динаміка, %
1	Доходи від усіх видів діяльності за рік (Д), тис. грн.	29 989	30 965	3,3	10 733 232	11 760 539	9,6	14 319	15 281	6,7	11 274	10 746	-4,7
2	Витрати за всіма видами діяльності за рік (В), тис. грн.	23 352	23 620	1,1	10 564 784	11 694 913	10,7	14 227	13 113	-7,8	10 137	9 021	-11,0
3	Нормативний прибуток за рік ($\Pi_{н}$), тис. грн.	6 585,4	12 369,8	87,8	165 324,0	509 552,6	208,2	1 466,7	2 674,8	82,4	2 020,1	3 320,9	64,4
4	Власний капітал на кінець року (ВК), тис. грн.	28 632	34 943	22,0	718 800	1 439 414	100,3	6 377	7 556	18,5	8 783	9 381	6,8
5	Середньогалузеве значення рентабельності власного капіталу (K_{PH}^I), %	23,0	35,4	53,9	23,0	35,4	53,9	23,0	35,4	53,9	23,0	35,4	53,9
6	Інтелектуальна рента (ІРГ), тис. грн.	51,6	-5 024,8	×	3 124,0	-443 926,6	×	-1 374,7	-506,8	×	-883,1	-1 595,9	×

інтелектуального потенціалу, що є результатом недостатнього фінансування та відсутності дієвої стратегії його інноваційного розвитку. Це обумовлює необхідність підвищення психологічної готовності організації, менеджменту та управлінської команди до інновацій; розроблення дієвої стратегії інноваційного розвитку з урахуванням еколого-соціально-економічних складових частин; можливість інтеграції господарської діяльності; достатність рівнів саморегулювання та здатності мозкового центру до передбачення напрямів змін, готовності команди до змін; зростання компетенції та кваліфікації команди; зміни в цінностях, переконаннях, технологіях, філософії мислення; пошук додаткових джерел фінансування та іншої підтримки [4].

Результати досліджень свідчать про те, що підприємства мають самостійно вирішувати питання інноваційного розвитку, тому що державна підтримка інноваційної діяльності в Україні не відповідає сучасним вимогам і здебільшого має декларативний характер [5]. У таких умовах інноваційний розвиток аграрного сектору, хоча й має більш ускладнену структуру шляхом використання у функціонально-виробничих процесах природних ресурсів та біологічних організмів, відбувається лише на поодиноких підприємствах. Реалізація моделі інноваційного розвитку в аграрному секторі економіки обумовлює виникнення вигід у трьох напрямках (для суспільства, монопольні вигоди, приватні вигоди), що потребує збалансованого узгодження кількості товаровиробників, які впроваджують інновації, їх мотивації, структури стимулів, генерованої суспільством, рівня конкуренції, попиту на інновації та інноваційну продукцію як з боку кінцевого споживача, так і з боку споживача-переробника. Зі внутрішньо системних факторів інноваційний розвиток аграрного сектору економіки на 30% стримується незадовільним фінансовим станом підприємств, на 25% – низькою якістю науково-дослідних робіт і низьким рівнем інтеграції науки з виробництвом [8].

Водночас останнім часом сільськогосподарські підприємства почали більш активно впроваджувати інновації, змінюючи парадигму мислення. В результаті цього приблизно 20% сільськогосподарських підприємств, головним чином великі за розмірами господарські товариства та приватно-орендні підприємства, витрачають на вдосконалення виробництва більше 30% чистого прибутку. Однак здебільшого на полях і фермах суб'єктів господарювання аграрного сектору економіки України домінують витратні технології, адже витрати пального на 1 га сільськогосподарських угідь перевищують аналогічні в розвинених країнах Заходу у 2–3 рази. Близько третини сільськогосподарських підприємств є збитковими [9].

Слід зазначити, що великою проблемою запровадження інновацій в аграрний сектор є недостатнє

фінансування. В середньому на створення одного сорту чи гібриду сільськогосподарських культур у США витрачають щорічно 250 тис. дол., при цьому загальні витрати складають 1,5–2,5 млн. дол. В Україні на здійснення науково-дослідної програми по овочах в умовах захищеного ґрунту виділяється близько 1 млн. грн., що в еквіваленті складає 125 тис. дол. Наведені показники рівня фінансування аграрної сфери яскраво свідчать про його недостатність в Україні, адже воно в десятки разів менше, ніж у США [10].

Більше того, в Україні не лише не виділяються кошти на впровадження новітніх технологій, але й взагалі існує проблема відтворення технічної бази аграрного виробництва, адже до рівня технологічної потреби виробничого процесу аграрних підприємств необхідно інвестувати (за 10–12 років) понад 300 млрд. грн., що сьогодні є нереальним для товаровиробників [11].

При цьому за відтворювальною структурою інвестицій у сільське господарство здійснюються переважно у технічне переоснащення та реконструкцію діючих підприємств, будівель, споруд (72,9%), а не в нове будівництво (24,9%). Причому робиться це переважно за рахунок коштів сільськогосподарських підприємств, тоді як за рахунок державного бюджету здійснюється лише 3,2% аграрних інвестицій (для порівняння, в окремих галузях державне фінансування сягає 85%, а загалом по економіці – 5,6%) [12]. Також про недостатнє фінансування свідчить той факт, що, за розрахунками науковців, аграрний сектор недоотримував за останні роки значні суми коштів на фінансування наукових та науково-технологічних робіт, адже їх частка у валовій доданій вартості сільського господарства становила 0,65% [10].

Сьогодні інновації переважно впроваджуються у прибуткові рослинницькі галузі: 46% підприємств застосовують нові сорти та гібриди сільськогосподарських культур, 25% – нові сільськогосподарські машини й механізми, 14% – нові системи обробітку ґрунту. Незначний рівень (5%) використовує науково обґрунтовані сівозміни. У тваринництві 52% підприємств застосовували нові породи сільськогосподарських тварин, інші ж види інновацій, зокрема високоефективні корми, нові механізми та засоби захисту рослин, перебувають майже на одному рівні (близько 16%).

З огляд на нерозвиненість вітчизняних галузей тваринництва найбільш вірогідним є входження суб'єктів господарювання з інноваційними розробками саме в галузь тваринництва з можливістю одночасної промислової переробки продукції, що дасть змогу в перспективі вирішувати соціально-економічні та екологічні проблеми. Однак при цьому доцільною є зміна інноваційної політики та стратегії підприємств залежно від спеціалізації

регіону, природно-кліматичних умов, можливостей кооперування тощо [8].

Таким чином, основними утворюючими елементами моделі інноваційного розвитку аграрного сектору України є біологічний потенціал та науково-освітня система, яка формує інноваційне мислення, генерує інновації та забезпечує аграрний сектор економіки компетентними спеціалістами, здатними працювати з різними видами інновацій. Забезпечувати в часовому просторі динамічний синергетичний ефект у діяльності підприємств та підтримання системи у стані інноваційного розвитку можна за умови випередження темпів здійснення змін у системі менеджменту порівняно зі змінами у зовнішньому середовищі [6]. Рушійним же фактором інноваційного розвитку має стати психологічна готовність організації, менеджменту та управлінської команди. Результативність інноваційного розвитку аграрного сектору економіки визначається здатністю системи управління забезпечити ефект від впровадження різних видів інновацій на різних ієрархічних рівнях, включаючи аграрні підприємства, та ефективністю здійснення змін в усіх підсистемах [13].

При цьому мають враховуватися фактори впливу на сприйняття вітчизняними аграрними підприємствами інновацій зовнішнього й внутрішнього спрямування, а також необхідності діагностики та оцінювання факторів забезпечення успіху, зокрема агресивності стратегій, інтеграції, втручання, рівня саморегулювання в організації, рівня здатності мозкового центру до передбачення напрямів змін, рівня готовності команди до змін, темпів зростання компетенції команди, напрямів змін у цінностях, переконаннях, технологіях, філософії мислення.

Регіональна інноваційна політика має бути наповнена новим змістом, а саме стратегічними напрямами інноваційного розвитку регіонального аграрного сектору економіки та цільовою спрямованістю; завданнями економічного, соціального, екологічного, синергетичного, демографічного, науково-технічного, організаційно-правового, інституціонально-структурного характеру; механізмами реалізації та методами впливу регіональних інститутів, що сприятиме підвищенню рівня обґрунтованості стратегічних рішень забезпечення сталості розвитку аграрного сектору економіки, його конкурентоспроможності.

На думку О. Тарабріна, низький рівень інноваційної сприйнятливості та активності суб'єктів аграрного сектору економіки України зумовлений чинниками зовнішнього та внутрішньо системного характеру. Зовні перешкоди реалізації моделі інноваційного розвитку більшою мірою зумовлені несистемністю у прийнятті рішень щодо державної інноваційної та аграрної політики, нерозвинутою системою фінансування й кредитування

інноваційної діяльності та високим ризиком інноваційної діяльності. Внутрішньо системні дестабілізуючі фактори перебувають в площині незадовільного фінансового стану аграрних підприємств та зниження якості науково-дослідних робіт і рівня інтеграції науки з виробництвом [8].

Погоджуючись із О. Петуховою, зазначаємо, що, незважаючи на проголошення інноваційного шляху розвитку пріоритетним для України, системне управління інноваційним процесом в аграрному секторі економіки з боку держави поки що не сформоване. Вимагає вдосконалення нормативно-правова база регулювання інноваційної діяльності в Україні, яка нині є фрагментарною, нецілісною та суперечливою. Потребують суттєвих структурних перетворень вітчизняна освіта й наука, які складають першооснову інноваційного процесу. В державі необхідно сформувати дієвий механізм фінансової підтримки інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки.

Методами вирішення зазначених проблем може стати системне й послідовне забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України через розвиток інтелектуального капіталу; підготовка кадрів високої кваліфікації для наукової діяльності; розроблення комплексу заходів щодо створення та розвитку єдиної, скоординованої організаційно-фінансової інфраструктури інноваційної діяльності; забезпечення сприятливих умов для диверсифікації джерел фінансування інновацій; чітке визначення пріоритетів науково-технічного розвитку; гармонізація законодавства в інноваційній сфері; створення механізмів державного стимулювання інноваційної активності сільськогосподарських підприємств, зокрема впровадження новацій в агропромислове виробництво та їх дифузія.

З огляду на вищезазначене та сільськогосподарську спеціалізацію України постає актуальна проблема нівелювання загроз руйнації та деградації аграрного сектору економіки, використання потенційних можливостей його інноваційного розвитку, вирішення якої лежить в площині формування резонансної зазначеним умовам системи управління через зміну парадигми суспільного мислення й позиціонування аграрного сектору як «точки динамічного зростання» економіки України.

Висновки з проведеного дослідження. Проведений аналіз формування та розподілу інтелектуальної ренти на аграрних підприємствах засвідчив, що у 2018 р. товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) і фермерське господарство (ФГ) використовували не лише ліцензії на об'єкти промислової власності, але й інші інтелектуальні ресурси, тоді як у 2019 р. всі підприємства мали від'ємне значення інтелектуальної ренти, що є результатом низького рівня інтелектуального потенціалу підприємства.

Надані рекомендації сільськогосподарським підприємствам щодо покращення інноваційної діяльності задля підвищення використання інтелектуального капіталу та збільшення інтелектуальної ренти, які передбачають психологічну готовність організації, менеджменту та управлінської команди; розроблення дієвої стратегії; можливість інтеграції та втручання; достатність рівнів саморегулювання та здатності мозкового центру до передбачення напрямів змін, готовності команди до змін; зростання компетенції команди; напрями змін у цінностях, переконаннях, технологіях, філософії мислення; наявність фінансових ресурсів (власних або залучених); можливість державної підтримки тощо.

Загалом модель інноваційного розвитку аграрного сектору економіки передбачає зміщення характеру присвоєння ренти: від природної до інтелектуальної. Отже, сьогодні є перспективним напрямом для подальших наукових досліджень питання розподілу й використання інтелектуальної ренти в аграрному секторі економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шилар Х., Шварц К. Развитие оптимизационного мышления в политической экономии и связь оптимальных оценок в трудовой теории стоимости. Москва : Экономика и оптимизация, 1990. С. 198.
2. Глазьев С. Мировой экономический кризис как процесс смены технологических укладов. *Вопросы экономики*. 2009. № 3. С. 26–38.
3. Yasnolob I., Gorb O., Opara N., Shejko S., Pysarenko S., Mykhailova O., Mokiienko T. The Formation of the Efficient System of Ecological Enterprise. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2019. [S.I.], Vol. 9. Issue 5. P. 1052–1061. URL: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/2595>. DOI: [https://doi.org/10.14505/jemt.9.5\(29\).17](https://doi.org/10.14505/jemt.9.5(29).17).
4. Yasnolob I., Chayka T., Diadyk T., Rudych A., Bezkrivnyi O., Danylenko V., Shulga L., Svitlychna A. Human Factor in the Creation and Development of Energy Independent and Energy Efficient Rural Settlements. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2018. Vol. 10. Issue 5 (37). P. 1029–1036. URL: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/4005>. DOI: [https://doi.org/10.14505/jemt.v10.5\(37\).10](https://doi.org/10.14505/jemt.v10.5(37).10).
5. Yasnolob I., Radionova Y. The organizational fundamentals of innovation development management of agro-industrial enterprises. *Economics, Management and Sustainability*. 2017. [S.I.], Vol. 2. No. 1. P. 60–66. URL: <https://jems.sciview.net/index.php/jems/article/view/18>. DOI: <https://doi.org/10.14254/jems.2017.2-1.5>.
6. Yasnolob I., Chayka T., Gorb O., Shvedenko P., Protas N., Tereshchenko I. Intellectual Rent in the Context of the Ecological, Social, and Economic Development of the Agrarian Sector of Economics. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2017. Vol. 7. Issue 23. P. 1442–1450. DOI: [https://doi.org/10.14505/jemt.v8.7\(23\).13](https://doi.org/10.14505/jemt.v8.7(23).13). URL: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/1780>.

7. Суша Г., Луцев А. Определение стоимости интеллектуальной ренты и материальное поощрение персонала. URL: http://www.pac.by/dfiles/001581_901190_lucevich5.pdf.

8. Тарабрін О., Піменов І. Інноваційний розвиток аграрного сектору економіки України в сучасних умовах. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/inb/2011-2/11_tarabrin.pdf.

9. Зубець М., Саблук П., Тивончук С. Інноваційно-випереджувальна модель якісного розвитку агропромислового виробництва. *Економіка АПК*. 2008. № 12. С. 3–8.

10. Коденська М. Інноваційний продукт аграрно-економічної науки, його оцінка та інвестиційне забезпечення. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnau_ekon/2009.../11_02.pdf.

11. Мельник Ю., Саблук П. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку. *Економіка АПК*. 2009. № 1. С. 3–15.

12. Лупенко Ю., Лупенко Є. Інвестування розвитку сільського господарства. *Економіка АПК*. 2008. № 12. С. 59–62.

13. Сіренко Н. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України : монографія. Миколаїв, 2010. 416 с.

REFERENCES:

1. Shylar Kh., & Shvarts K. (1990). Razvitiye optimizatsionnogo myshleniya v politicheskoy ekonomii i svyaz' optimal'nykh otsenok v trudovoy teorii stoimosti [The Development of Optimization Thinking in Political Economy and the Connection of Optimal Estimations in Labor Theory of Value]. Moscow : Ekonomika i optimizatsiya P. 198 [in Russian].
2. Glaziev S. (2009). Mirovoy ekonomicheskyy krizis kak protsess smeny tekhnologicheskikh ukkladov [The World Economic Crisis as a Process of Changing the Technological Structures]. *Voprosy ekonomiki – The Questions of Economics*, 3, 26–38 [in Russian].
3. Ilona Yasnolob, Oleg Gorb, Nadiia Opara, Serhii Shejko, Svitlana Pysarenko, Olena Mykhailova, Tetyana Mokiienko (2018) The Formation of the Efficient System of Ecological Enterprise. *Journal of Environmental Management and Tourism*. [S.I.], Vol. 9. Issue 5. P. 1052–1061. URL: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/2595>. DOI: [https://doi.org/10.14505/jemt.9.5\(29\).17](https://doi.org/10.14505/jemt.9.5(29).17).
4. Yasnolob Ilona, Tetyana Chayka, Tetiana Diadyk, Alla Rudych, Oleksandr Bezkrivnyi, Viktoriia Danylenko, Lyudmyla Shulga, Alla Svitlychna (2019) Human Factor in the Creation and Development of Energy Independent and Energy Efficient Rural Settlements. *Journal of Environmental Management and Tourism*, (Volume X, Fall), 5 (37). 1029–1036. URL: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/4005>. DOI: [https://doi.org/10.14505/jemt.v10.5\(37\).10](https://doi.org/10.14505/jemt.v10.5(37).10).
5. Yasnolob Ilona, Radionova Yana (2017) The organizational fundamentals of innovation development management of agro-industrial enterprises. *Economics, Management and Sustainability*, [S.I.], Vol. 2, no. 1, p. 60–66. URL: <https://jems.sciview.net/index>.

php/jems/article/view/18. DOI: <https://doi.org/10.14254/jems.2017.2-1.5>.

6. Yasnolob I., Chayka T., Gorb O., Shvedenko P., Protas N., Tereshchenko I. (2017) Intellectual Rent in the Context of the Ecological, Social, and Economic Development of the Agrarian Sector of Economics. *Journal of Environmental Management and Tourism*. Vol. 7. Issue 23. P. 1442–1450. DOI: [https://doi.org/10.14505/jemt.v8.7\(23\).13](https://doi.org/10.14505/jemt.v8.7(23).13). URL: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/1780>.

7. Susha H., Lutsev A. Opreddeniye stoimosti intellektual'noy renty i material'noye pooshchreniye personala [The Determining of the Intellectual Rent Cost and Financial Incentives of the Personnel]. URL: http://www.pac.by/dfiles/001581_901190_lucevich5.pdf [in Ukrainian].

8. Tarabarin O., Pimenov I. (2011). Innovatsiynny rozvytok ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrayiny v suchasnykh umovakh [Innovation Development of the Agrarian Sector of Ukrainian Economy under Modern Conditions]. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/inb/2011-2/11_tarabrin.pdf [in Ukrainian].

9. Zubets M., Sabluk P., & Tyvonchuk S. (2008). Innovatsiyno-vyperedzhuval'na model' yakisnoho rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva [Innovation-Outstripping Model of High-Quality Development of Agro-

Industrial Production]. *Ekonomika APK – Economics of Agro-Industrial Complex*, 12, 3–8 [in Ukrainian].

10. Kodenska M. (2009). Innovatsiynny produkt ahrarno-ekonomichnoyi nauky, yoho otsinka ta investytsiynne zabezpechennya [Innovative Product of Agrarian-Economic Science, its Evaluation, and Investment Provision]. Retrieved from: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnav_ekon/2009.../11_02.pdf [in Ukrainian].

11. Melnyk Yu., Sabluk P. (2009). Ahropromyslove vyrobnytstvo Ukrayiny: uroky 2008 roku i shlyakhy zabezpechennya innovatsiynoho rozvytku [Agro-Industrial Production of Ukraine: the Lessons of 2008 and the Ways of Innovation Development Provision]. *Ekonomika APK – Economics of Agro-Industrial Complex*, 1, 3–15 [in Ukrainian].

12. Lupenko Yu., & Lupenko Ye. (2008). Investuvannya rozvytku sil's'koho hospodarstva [Investing in the Development of Agriculture]. *Ekonomika APK – Economics of Agro-Industrial Complex*, 12, 59–62 [in Ukrainian].

13. Sirenko N. (2010). Upravlinnya stratehiyeyu innovatsiynoho rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrayiny [Management of the Strategy of Innovation Development of the Agrarian Sector of Ukrainian Economics]. *Mykolaiiv* [in Ukrainian].